

5892 - 115 / 1939-40. - 1940. I. 12. - kishu - ephranghi;
5975 - 198 / " - " - " - 10. 12. - kishu - ephranghi;
648 - 341 / " - " - " - " - 11. 12. - ephranghi - ephranghi;

Darceen, 1918. VII. 8. reformatus
Avalan'ariat: 1130 / 1939-40.

Rep: 1940. VI.

"Rite"
"VII/10 B"

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

1075 / 1939 / 19^{ka} szám.

Dátum: 19^{ka} évi junius hó 19 n.

Előirat: _____

dr. melléklet. Utóirat: 1130/1939 No.

Riándokra kiadottak:

- Kovács Andor
 - Bencs Jenő
- professzor materialak.

Debrecen 1940. június 19. án.

[Signature]
e. i. dékán.

elfogatom

felts.

[Signature]

[Faint, illegible text]

[Large, handwritten signature or text, possibly 'L. ...']

AZ IGAZSÁGOSSÁG KÉRDÉSE A BÜNTETŐJOGBAN.

Doktori értekezés a büntetőjog tárgyköréből.

Irta:

Lilágyi Tibor

A 2684

I. Fejezet.

Igazság és igazságosságról általában.

Ha a büntetőjog történeti fejlődését vizsgáljuk, kezdettől fogva észreveszünk egy bizonyos célt, egy törekvést, melynek megvalósítását talán a legfontosabbnak tartották a büntetőjogtudomány művelői. Ez a cél pedig nem más, mint a büntető eljárás igazságossá tétéle.

Az igazságnak kell vezérelnie a büntetőbírókat a tények megállapításában s méginkább a büntetés kiszabásában. Kifejezésre jut ez az elv a büntető eljárás tulajdonképeni célját vizsgálva is, mely nem áll másban, mint: igazságszolgáltatás a bűnügyekben.

Az ókori félkultur államok fejedelmei: Hamurabbi, az egyiptomi fáraók, a középkori törzsi államok vezetői, az ujkori abszolut hatalmu királyok, császárok kivétel nélkül egyik legfontosabb uralkodói kö-

telességüknek tekintik a büntető igazságszolgáltatást.

A mai Büntetőtörvénykönyvek és Bűnvádi Perrendtartások a mai kifejelett büntetőjogi szakirodalommal együtt a büntetőjog legmagasabb vezérelvének tekintik az igazságot.

Az a tény, hogy a különböző korok és iskolák a büntetőjog célját egyöntetűen fogják fel, döntő bizonyíték amellett, hogy itt egy társadalmi alaptörvénnyel, egy egyetemes és örök igazsággal állunk szemben, mely az egyéni vélekedésektől függetlenül él a társadalomban. Míg azonban a régi világban ezt a sarkalatos igazságot csak egyes kivételes nagy elmék fogták fel világosan, addig a legújabb időkben a modern kulturállamok polgárainak mind nagyobb és nagyobb köre érti át e tételt.

Minél műveltebb valamely társadalom, annál általánosabb, annál tudatosabb és mélyebb a büntetés igazságossága és szükségessége felől való meggyő-

zódése és ennek folyamánként a büntető eljárás céljának az igazság érvényesítésében, mint axiómában való felfogása.

Az igazság megállapítása és az igazságosság érvényesítése az adott esetekben mindig igen nehéz feladat, ami sokszor nem is sikerül, mert leküzdhetetlen akadályokba ütközik. A múltban megtörtént eseményeknek, a bűncselekmény tényálladékaának biztos és pontos megállapítása közvetlen bizonyítékok hiányában sokszor csak logikai visszakövetkeztetések útján érhető el, azonban ezek után is a bűnösség, közelebbről az egyéni bűnösség fokának a felismerése csak nehezebb lélektani és erkölcsi értékelés útján lehetséges.

Ha nézzük a bírói gyakorlatot, azt látjuk, hogy a különböző bíróságok egy ugyanazon ténybeli körülményekkel bíró bűncselekmény tárgyában a legkülönbözőbb ítéleteket hozzák, melyek néha még ellentétben is állanak egymással. / pl.: az alsóbíróság elítéli, a

felsőbiróság felmenti a vádlottat. / Minden tehát a fentemlitett okból áll elő, ugyanis a konkrét esetekben igen nehéz feladat a valóság kiderítése.

Azonban a magas emelkedést elérő jogfejlődésünk mindinkább kiküszöböli azt az akadályt, s lassanként arrafelé tendál a fejlődés, hogy megközelítjük azt az állapotot, amelyben az igazságtalan ítéletek csak elvétve akadnak.

Mindenesetre ebben a kérdésben elhamarkodott bírálatot mondani sem magáról az igazságszolgáltatás rendszeréről, sem pedig a bírókról, ^{nem lehet,} mert hiszem a jogszabályokat is emberek alkotják s maguk a bírók is emberek s nem lehet tőlük tökéletességet kívánni.

Ez azonban nem azt jelenti, mintha szemet akarnának hunyni a büntető bíróságok eljárásának és ítéleteinek hibái előtt, amnyit azonban, mint örvendetes haladást, előre kell bocsátanunk, hogy az ártatlanok elítélése ma már csakugyan a legnagyobb ritka-

ságok közé tartozik. Ez a legsúlyosabb bírói tévedés, a halálos ítélet esetén az u.n. "Justizmord" a Bp. liberális, a vádlott javára szóló nagyszámu rendelkezése folytán szinte lehetetlenné vált. Ellenben annál többször megesik manapság is az ellenkező, t.i. a valódi bűnösnek alaptalan felmentése.

Ilyen nagy kilengések mégis ritkán fordulnak elő, leggyakoribb eset az, amikor a bíróság az enyhítő vagy a súlyosbító körülmények tulságos mérvü alkalmazásával túl enyhe, vagy túl szigoru büntetést szab ki.

Felmerülhet tehát az a kérdés, a mai szakképzett nyomozó hatóság és bírói kar mellett mi az oka annak, hogy habár ritkán is, de téves, illetve igazságtalan ítéletek látnak napvilágot?

Itt ne feledjük közbevetni, hogy az igazság is relativ fogalom. Volt idő, amikor a boszorkányégetést, a torturát, a gyakori halálbüntetést a leg-

igazságosabbnak tartották, holott tudjuk, hogy a mai büntetőjogtudomány éppen az ellenkező elvet vallja.

Mindezekből a sekélyes és elfogult módszerek használatának túlzásbaviteléből a tudomány emelte ki az igazságszolgáltatást néhány nagyhirű és emberies gondolkozású tudós révén, mint pl.: Nicolas, Spee, Beccaria.

Ebben a kérdésben most is a tudományhoz fordulunk, mert a tudománynak nemcsak joga, hanem kötelessége vizsgálódása körébe vonni és bírálat tárgyává tenni a bírói ítéleteket is, hogy megfelelnek-e azok a törvény által elfogadott vezérelveknek, megvalósítják-e a törvény közvetlen és távolabbi céljait.

Az igazság és az igazságosság érvényesítésének legfőbb akadálya, hogy a bíróságok körében az igazság fogalma, annak követelményei és érvényesítésénem lehetőségei felől nincs határozott és biztos megállapodás.

Jelen dolgozatomban tehát feleletet i-

gyekszem adni arra vonatkozólag, hogy mit jelent az igazság és az igazságosság, mint a büntető eljárás legfőbb célja? S lehet s kell-e annak teljes érvényesítésére törekednünk minden egyes bűnügyben.

II. Fejezet.

Az anyagi igazság gyakorlati megvilágításban.

Lássuk mindenekelőtt, hogy mit jelent az, hogy a büntető eljárás legfőbb eszményi célja az anyagi igazság? Mit kell értenünk helyesen az anyagi igazság s az ezzel összefüggő igazságosság alatt, s minő követelményeket támaszthatunk a bíróságokkal szemben azok megvalósítása tekintetében.

A büntető perjogi irodalom, különösen a magyar írók nagy része, az igazság és az igazságos-

ság szavak fonetikus egybehangzása folytán e két fogalmat azonosítja, vagy felcserélve egymás helyett használja.

Ez a két fogalom kapcsolatos ugyan egymással, de semmiesetre sem azonosíthatók, ugyanis az igazságosság csak folyománya az igazságnak, másfelől pedig az igazság logikai, az igazságosság pedig erkölcsi eszme.

Ez a megkülönböztetés a büntetőjog két részére vonatkozólag is jelentős, mert az anyagi büntetőjognak az igazságosság, a büntető perjognak pedig az igazság a sajátos vezérelve.

Ha már most az anyagi büntetőjog és a büntető perjog egymáshoz való viszonyát vizsgáljuk, megállapíthatjuk azt, - amit egyébként a közfelfogás is magáénak vall, - hogy a büntető perjog alárendelt viszonyban van az anyagival szemben s ez utóbbi csak az előbbi érvényesítésére szolgál.

Mint mindenféle perjognak, így a büntető perjognak is az anyagi jog érvényesítése, mint közvetett, vagy távolabbi célja mellett megvan a saját közvetlen feladata is. Ez pedig nem más, mint jogvédelemnyújtás törvényes uton. A Bp. amellett, hogy lehetővé teszi az anyagi Btk. megvalósítását, tehát védi a társadalmat és az államot a bűncselekmények és azok elkövetői ellen, másfelől ezzel teljesen egyenrangú feladatának tekinti az ártatlan, de alaptalanul bevádolt emberek megmentését is. Vagyis a büntető eljárásnak legelső és pedig sajátos feladata, a biztos ténymegállapítás s ezzel lehetővé teszi a valóban ártatlan személy felmentését, s az igazán bűnös egyén elítélését.

Fejezetünk elején szó volt az "anyagi igazságról", melyet büntető perjogi igazságnak is nevezhetünk, szembeállítva az alaki, vagy polgári perjogi igazsággal.

Az "anyagi igazság" azt a gondolatot akarja kihangsúlyozni, hogy a büntető eljárás nem tölti be feladatát a büntetőjogilag fontos tények kiderítésével, hanem el kell neki érnie a teljes és tökéletes igazságot, s ennek folyományaképpen az etikai igazságot.

A büntető perben igaz, hogy első közvetlenül kötelező parancs a törvényesség. A törvény tisztelete, a törvényes szabályok megtartása és pontos teljesítése a jogász legelemibb kötelessége még akkor is, ha azok egyéni jogi meggyőződésükkel ellenkeznének.

Azonban miként minden jogászra, úgy a büntető jogászra is áll az a szabály, hogy a törvény alkalmazásánál nem annak betűszerinti ^{értelme)} az irányadó, hanem a törvény helyes értelmének, a törvényhozás valódi akaratának megvalósítása.

A bírónak nem szabad vakon követnie a törvény betűit, ellenkezőleg be kell hatolnia a törvény rendszerébe, szellemébe, értelmébe, ha azt nem akarja,

hogy az igazságot feláldozza az alakiságoknak.

Amennyire tiszteletreméltó a jogász rajongása a törvényességért, épp olyan káros lenne az, ha nem merne feljebb nézni a törvényességnél. A büntetőjog az a jogág, mely közelebbi viszonyokban van az erkölccstannal. A büntető törvények bizonyos emberi cselekmények helytelenítését, rosszallását tartalmazzák, vagyis erkölcsi értékelést végeznek. A büncselekmények felsorolásában s a büntetési tételek megállapításában a törvényhozás előre, mintegy általánosságban értékeli a büncselekmények erkölcsi rosszságát és társadalmi károosságának a fokát. A törvény által előírt kereteken belül azután a felmerülő egyes esetekben a bíró feladata a büntetettek egyéni erkölcsi hibáját és társadalmi veszélyességét mérlegelni s ehhez képest ezen személyes tulajdonságok és körülmények alapján a büntetettek által büncselekményével megérdemelt konkrét büntetés nemét és mennyiségét kiszabni.

Igy kell tehát felfogni az anyagi igazság kifejezést, s ha az igazságot és az igazságosságot értjük alatta, akkor nem kifogásolhatjuk annak használatát. Az anyagi igazság ily helyes értelmezéssel magában foglalja az erkölcsi igazságosságot, vagyis az elkövetett bűncselekmények etikai értékelését is. A büntetőjogi igazság nem vala^m külön faja az igazságosságnak, hanem egyszerű alkalmazása az erkölcsi értékelése az elkövetett bűncselekményekre.

Az elkövetett bűncselekmények objektív helytelenségének, az azokban foglalt társadalmi kárnak, valamint az alanyi bűnösségnek, a társadalmi veszélyességnek lemérése és értékelése az, amit büntetőjogi igazság alatt értenünk kell.

A büntetőbíró nem végezte el feladatát azzal, hogy megállapítja a tényt, miszerint egy bűncselekmény elkövetett.

Neki azt is meg kell állapítania, hogy

a vádlott bűnös-e s hogy ennek alapján tartozik-e felelősséggel a jogsértő cselekményéért.

Ha pedig a vádlottat bűnösnek és felelősségre vonhatónak ítélte., még mindig tovább kell mennie és kiszabni reá a megfelelő büntetést.

Ez a két utóbbi feladat a bűnösség és a büntetés megállapítása már nem egyszerű törvényalkalmazás, hanem jogászi és etikai értékelés. Még kevésbé egyszerű törvényalkalmazás az alanyi bűnösség és a lélektani okozatosság feletti döntés, ami szembeötlően kitűnik onnan is, hogy a BTK. mindezekről alig beszél, annál is inkább, mert ezeknek a kérdéseknek a megoldását a bíró jogászi és erkölcsi ítélőképességére bízta. A törvény elvárja tehát a bírótól, hogy az egyes esetekben fennforgó különös. körülmények lelkiismeretes mérlegelésével igazságot szolgáltatasson, mentse fel az ártatlant, de ítélje el a büntetésreméltót.

A büntetés megállapítása pedig, amelyet

némely bíró csak másodrangu, szinte mellékes bírói munkának tekint, szintén nem pusztán jogászi, de erkölcsi értékelés is, a bírói lelkiismeret és gyakorlati tudás legigazibb próbaköve.

Elméletileg úgy áll a dolog, hogy a büntetés arányos elégtétel lévén a tettes által okozott jogsérelemért, annak nemét és mennyiségét ez utóbbihoz, az okozott jogsérelem, vagy jogveszély nagyságához, valamint a tettes alanyi bűnösségének minőségéhez és fokához kell hozzámérni.

De gyakorlati szempontból azt is mérlegelni kell, hogy a tettes az ő egyéni, sajátos szelleme szerint milyen és mennyi büntetés által lesz az újabb bűn elkövetésétől visszatartható, tehát társadalmilag megjavítható, megmenthető.

Mindeme különböző szempontok mérlegelése és ezekhez képest a büntetés igazságos mértékének megállapítása igen nagy jogászi és emberi bölcsességet,

tapasztalatot, emberismeretet és finom erkölcsi igazságérzetet kíván, gyakorlatilag pedig a legeslegfontosabb büntetőbírói feladat.

Megérdemli-e a gyilkos az adott esetben a legmagasabb büntetést, a halált s hogy kívánatos-e ennek a társadalmi szempontból vita tárgyát képező büntetési nemnek az alkalmazása, valóban nehéz lelkiismereti harcot jelent a büntetőbíróra. A bíró ezt a kérdést mindenesetre annál alaposabban és megnyugtatóbban fogja elintézni, minél emelkedettebb bölcsészeti szellemmel és minél mélyebb erkölcsi igazságérzettel rendelkezik.

A helyes, valóban igazságos mérték megállapítása, az erkölcsi igazságérzetünket kielégítő, megnyugtató büntetéskiszabás a bíróság erkölcsi színvonalának fokmérője. A valóban jó, igazságos bíró époly finoman találja el a büntetés helyes és szükséges mennyiségét, mint az orvos, mikor egy tapintásra meg-

tudja, hogy milyen gyógyító eljárást kell alkalmaznia a betegével szemben, hogy minél előbb meggyógyuljon. Tulszigoru büntetés a bíró rideg és kegyetlen érzületét, tulenyhe, lágy ítélet a bíró gyengeségének, sentimentalizmusának, vagy határozatlanságának a jele.

Természetesen a helytelenül súlyosnak, vagy enyhének kiszabott büntetésnek olykor semmi utókövetkezményei nem lesznek, még csak aggodalmaskodásra sem ad okot, mert hiszen pl. a határozott időtartamu szabadságvesztés büntetés utólag kárpótolható megfelelő pénzbeli ellenértékkel, melyet az államkincstár kifizethet annak, akiről kiderül utólag, hogy ártatlanul ítélték el és mint ártatlan töltötte le a szabadságvesztés büntetését.

Nem így áll az eset azonban a halálbüntetésre nézve. Ugyanis egyedül a halálbüntetés alkalmazása az, amelyre nézve aggodalmaskodás fennállhat. Ennek a kritikus büntetési nemnek a kimondása csak ab-

ban az esetben lehet indokolt, ha a ténykérdés tekintetében t.i., hogy a vádbeli gyilkosságot valóban a vádlott követte-e el, a legkisebb kétely, vagy félreértés sem forog fenn. A legcsekélyebb kétely az elkövetés igazsága tekintetében, követeli a halálbüntetés mellőzését, nehogy helyrehozhatatlan bírói tévedés követtessék el.

Az abolitionista felfogásu bírónak is meg kell gondolnia, hogyha egyszer a törvény előírja a halálbüntetést, azt csak a törvény által megengedett esetekben és feltételek mellett szabad mellőzni, tehát az ő szubjektív nézete a halálbüntetés elvi helytelenségéről, nem elég jogcím az eset körülményei által igazolt legsúlyosabb büntetés helyett enyhébb büntetés kiszabására.

Láttuk tehát elméleti megvilágításban, hogy mi az ideális célja a büntető pernek, s most feleljünk arra a kérdésre, hogy ez a cél, t.i. az anyagi

igazság elérése megvalósítható-e a gyakorlatban minden tekintetben, vagy pedig ha nem érhető el, akkor kénytelenek vagyunk egy szerényebb, közvetlenebb "reális céllal" megelégedni.

Erre az utóbbi kérdésre mindenképpen nemek kell válaszolnunk. Ugyanis, ha a büntetőjog-tudomány elfogadta vezérelvének az igazságosságot, úgy annak mindenkor a legteljesebb megvalósítását lehet követelni s nem szabad megelégedni részeredményekkel, vagyis az igazság elvének csak a részbeni alkalmazásával.

Az elveknek elméleti megoldása minden-
esetre könnyebb feladat, mint azoknak gyakorlati alkalmazása. Lehetséges sokszor, hogy elméletben egy módszer, vagy elv nagyszerűnek mutatkozik, a konkrét esetben való alkalmazása azonban nehézségekbe ütközik, az esetek sokszerűsége, sokoldalúsága és komplikáltsága miatt.

Igy van ez a körülmény az anyagi igazság alkalmazása tekintetében is, azonban mégsem szabad tágítanunk attól, hogy a büntető pernek közvetlen, reális célja is csak az anyagi igazság megvalósítása lehet.

Az igazságos ítélkezés kétségtelenül nehéz, de miként a gyakorlat mutatja, nem lehetetlen feladat. A hivatását igazán átérző bíró mindenesetre képes, tehát köteles is az elébe került ügyben megvalósítani az igazságot, ha valóban ezt a legmagasabb eszmét tekinti vezérelvének és elérendő céljának.

Az eszmények gyakorlati megvalósítása a közmondás szerint igaz, hogy az utópiák országába tartozik. Hogy a büntető eljárás minden egyes esetben a teljes és tökéletes igazságot valósítja meg, mellyel az ügyész is, a sértett is, a vádlott is meg legyen elégedve, mindenesetre ideális kívánság, melynek megvalósítása aligha lehetséges. Ez mindenekelőtt töké-

letes törvényt és tökéletes bírákat követelne, valamint elfogultságtól mentes hatósági személyeket és igazságszerető védőt feltételezne. Már pedig ugy a törvényhozók, mint a bíróságok, a büntető hatóságok tagjai, a védők is emberek s a legjobb akaratuk mellett is tévedhetnek. Az anyagi igazságnak, mint a büntető eljárás eszményi céljának a hangoztatása nem is azt akarja kifejezni, hogy máról-holnapra ideálisztikus, vagy éppen utópisztikus helyzetet teremtsünk a büntető igazságszolgáltatásban. A büntető eljárás évezredek tapasztalatai alapján ezt valóban nem remélhetjük, annyit azonban várhatunk, hogyha a hatóságok és bíróságok az eszmei igazság megvalósítását teszik céljaik középpontjába, s e felé igyekeznek, akkor több esetben is sikerülni fog annak érvényesítése is.

III. Fejezet.

Történeti áttekintés.

Láttuk tehát az eszmei célt, a vezérgondolatot, melynek alapján meg kell oldani az igazságosság kérdését, lássuk most máb, hogy mik az akadályai az igazság és igazságosság teljes érvényesítésének a büntető eljárásban s mivel magyarázható meg az a körülmény, hogy a büntető bíróságok ítéletei látszólag kevésbé közelítik meg az igazságosság ideálját.

Erre a nehéz kérdésre nem lehet olyan feleletet adni, mely egyszer és mindenkorra véglegesen eldöntené a vitás kérdéseket, ugyanis a fent említett körülmény, t.i., hogy a bírói ítéletek, sokszor igazságtalannak látszanak, abban leli magyarázatát, hogy az ideális igazság megvalósításának a büntető eljárásban sok akadály van. Általában ezért az akadályért két tényezőt okolhatunk és pedig először a törvényt, másod-

szor a bíróságot. Tökéletesen igazságot csak tökéletes törvénytől és tökéletes bíróságtól várhatunk. Sajnos a valóságban egyik feltétel teljességéről sem beszélhetünk, legkevésbé arról, hogy a két feltétel egyszerre, együtt meglegyen. A talán tökéletes törvény is a hivatása magaslatán álló bíró kezében ferde eredményekre vezethet. De a legjobb bíró sem arathat teljes sikert, ha ebben a törvény világos hibái, ferdeségei, vagy tévedései akadályozzák.

A törvényeket ugyan rendszerint a kar legkiválóbb emberei szerkesztik, így a törvény rendszerint a maga idejében az emberi tökéletesség színét viseli magán. A régi szent könyvek, a római XII. táblás törvény, Szent István decretumai, Werbőczy Hármaskönyve, V. Károly Carolinája, Napoleon Code Penalja egytől-egyig a legkiválóbb szellemi termékek s a maguk korában igazi remekművekként jöhettek számításba. A maguk korának a társadalmi felfogását s ezzel kapcsolatosan az igazság

kérdését is a legvilágosabban kimutatták. Mindez azonban a múlté. Ma már egyikre sem mondhatjuk, hogy minden ízében tökéletes munka bármelyik, Mai szemmel nézve kisebb-nagyobb hibákat, tévedéseket észrevehetünk mindegyikben.

Mindezekből következik, hogy maga az egész tudományos rendszer idők folyamán mélyreható változásokon megy keresztül, minek folyamányaként egyes elvek, vagy célok épp az ellenkező irányba tendálnak, vagy legalább is eltávolodnak eredeti hivatásuktól. Gondoljunk csak arra, hogy pl. a régi büntetőjog általában a vádlót részesítette nagyobb kedvezményben, míg a mai modern büntetőjogi elvek egyes esetekben a vádlottnak kedveznek, vagy ha nem is részesítik előnyben, de egyenlő jogokat adnak neki a vádlóval szemben.

Ami tegnap jó volt, lehet, hogy az ma már nem jó s amit ma még kifogástalannak tartunk, le-

het, hogy holnap már elvetik.

Igy áll ez az igazság kérdését illetően is. Magának az igazságnak a fogalmát is másként fogták fel a különböző korszakokban s így igen természetes, hogy az arra való törekvést is más-más eszközök alkalmazásához kötötték;

Szükséges mindezek megvilágítására egy kis áttekintés a büntetőjog történetéből.

Az ujkori nyomozó rendszernek kiindulási pontjául a nyomozó elv szolgált, mely a büncselekményeknek hivatalból való üldözésében állt. Mint minden rendszer, a nyomozó rendszer is kitűnőnek mutatkozott a maga korában, azonban mint tudjuk, mily szégyenletes lett ennek az elvnek a tulhajtása. Az igazság hivatalos kutatását a XVI., XVIII. század büntető perrendtartásai a bíróságra bizzák, s a birói gyakorlat e feladat sikeres megoldása érdekében felállítja az igazmondási kötelesség elvét s ezzel kapcsolatosan kiépíti

a kinzó vallatás intézményét.

Világos tehát, hogy az egyetlen elvhez való fanatikus ragaszkodás ferde kinövésekhez vezet. Látható ez az igazmondás elvéhez való ragaszkodás következményeiből is. Amennyire helyeselték a korabeli emberek ezt az intézményt, a civilizáció előrehaladásával annyira illuzóriussá vált.

Az igazmondás, mint erkölcsi elv, magában véve szép és nemis gondolat, azonban nem elég biztos talaj ahhoz, hogy jogrendszer lehessen rá építeni. Ma csak a tanukra áll fenn ez az elv s a vádlottra nemcsak, hogy nem áll fenn, sőt a modern Bp.-k szerint a vádlott beismerése sem elegendő bizonyíték arra nézve, hogy ő a tettes s így egyéb bizonyítékok nélkül nem lehet elítélni.

A nyomozó rendszer tévedése abban állott, hogy felismerte ugyan az igazság egyik oldalát s az igazságosság egyik követelményét, azt, hogy a

bűncselekmény büntetést kíván s ezért a büntető igazságszolgáltatás az államnak hivatalos kötelessége, de nem értette át azt, hogy büntetni csak a valódi bűnöst kell s az ártatlan ember megbüntetése ellenkezik az igazsággal és a helyes igazságszolgáltatással. Ennek lett a következménye a tortura évszázados uralma.

A tortura, mint a büntető eljárás eszköze, csak oly világ és államfelfogás mellett állhatott fenn, mely az egyént semmibe vette az állammal és az államhatalommal szemben. Csak a patrimonialis, illetőleg az abszolutikus államfelfogás engedhette meg a gyanuba vett emberek hivatalos közegekkel kinpadra vonását, s a legrettentőbb testi fájdalmakkal vallomásra kényszerítését. Csak az abszolút hatalom, a fejedelmi mindenhatóság virágkorában történhetett meg, hogy a büntető eljárás hivatalos szervei a büntetőbiróságok szolgálatkész eszközei lettek a vallási és politikai üldözéseknek, nem is szólva a háromszázéves nagy bo-

szorkányüldözésről.

A nyomozó rendszer eme ferde kinövéséitől csak a nagy Francia forradalom által uralkodóvá tett individualisztikus világfelfogás és demokratikus állameszme tudta megszabadítani a társadalmat. Megbukott a királyi önkény, meg kellett buknia a bírói önkénynek is. A két új korszak, az egyéni szabadság és a törvény előtti egyenlőség egész Közép-Európában lehetetlenné tette a titkos nyomozó eljárást, a torturát. Ez az új korszak emeli uralomra az angol büntetőperjognak két liberális intézményét, az esküdtszéket és a vádrendszert. Mindkettőnek alap gondolata szintén az igazság érvényre juttatása, de egészen más jelszavakkal, mint a nyomozó eljárás idején. Ugy az esküdtbíráskodás, mint a vádrendszer vezérgondolata az állampóli és hivatalnoki önkényeskedés, a törvénytelen és igazságtalan elítélések megakadályozása, egyszóval az ártatlan ember megoltalmazása volt.

A birói zsarnokság meggátlására való intézkedés teremti meg a büntető hatalom megosztásának eszméjét. A bűnüldözést külön állami szervre, az ügyészségre bizza s megteremti a védelem szabadságát s a védelem kedvezményezésének az eszméjét. A hivatalból való eljárás, ami addig a bíróságot terhelte, most a közvádlóra megy át. A bíró megszabadul a bűnüldöző és a védői szerepektől, hogy tisztán az ítélkezésnek szentelhesse minden szellemi erejét.

Az új módszer legfőbb vezérelve a vádelv, tehát szintén az igazság és az igazságosság érvényesítését akarja szolgálni s kétségtelenül jótékony hatással volt és van ma is a büntető igazságszolgáltatás pártatlanságának, a birói függetlenségnek biztosítására.

De a vádelvet is hamarosan az a sors érte, amilyent a nyomozóelv elért. A vádelvet is csakhamar úgy elméletben, mint gyakorlatban tulságba vitték. Mig a nyomozó rendszer a vádlott egyéni szenvedését

nem vette semmibe s már a gyanuba vett egyént hajlandó lett megsemmisíteni a köz érdekében, addig a vádrendszer az ártatlanok védelmének jelszava alatt a valódi, gyakran a legnagyobb bűnösnek oktalan felmentésére, vagy a megérdemelt szigorú büntetés alól való szabadulásra vezetett.

A vádely helytelen tulhajtása idézte elő a vádhatóság tulsulyra emelkedését a büntető igazságszolgáltatásban. Mint minden új eszmének, úgy ennek is akadtak fanatikusai, akik ezt a rendszert hirdették egyedül célravezetőnek.

Igy született meg az irodalomban a tiszta vádrendszer fogalma, mint a büntető eljárás eszményképe, melyben a bíró teljes passzivitással nézi a felek vitáját s csak arra ügyel, hogy melyiknek sikerül bizonyításával felülkerekedni s ennek alapján vagy elítéli, vagy felmenti a vádlottat, nem törődve az anyagi igazsággal.

A vádelv tehát korszakalkotó jelentőségű újításokat hozott s a nyomozó rendszer torzintézményeivel szemben nemcsak emberiességi szempontból, de az igazság és az igazságosság érvényesítése érdekében feltétlenül jótékony hatású és nagy jelentőségű volt a "vád nélkül nincs eljárás" elvének törvénybeiktatásával. Ez az elv adta vissza a bírót igazi hivatásának, ez tette lehetővé a büntető eljárási funkciók helyes szétosztását, a bizonyítási jognak egészséges, új alapokra való fektetését, a védelem helyes szervezését, a terhelt perbeli állásának szabatos megállapítását és biztosítását.

Azonban mint minden irányzatnak, úgy a vádelvnek a tulhajtása is egyoldalúsághoz vezetett. Sok esetben megkötötte a bíró kezét, akkor, amikor éppen a legnagyobb feladat a szabad birói mérlegelésre hárult volna. Például, ha valaki ellen szándékos emberölésért emeltek vádat s a tárgyaláson kiderült, hogy

gyilkosságról van szó, a bíró nem ítélhetett gyilkosság szerint, mert a vád csak a szándékos emberölés tényálladékát foglalta magában.

A tizenkilencedik század második felének a büntető perjogi tudománya, valamint az 1873.-i osztrák Bp.-től kezdve a legújabb büntető perrendtartások szakítanak ezekkel a tulzásokkal.

Az irodalom és a büntető perrendtartások miniszteri indokolásai kifejezetten vegyes rendszerűnek nevezik a büntető eljárás legújabb rendszerét, s világosan elvetik a tiszta vádelvet, mint ideált.

A büntetőperjogi tudomány mai álláspontja az, hogy a vádelv és a nyomozóelv nem zárják ki egymást, sőt ellenkezőleg a bűnvádi per helyes céljának az elérése végett szükséges a két elvnek az összekapcsolása, illetőleg az összhangbahozása. Nem szabad tehát tulsulyra emelni sem az egyiket, sem a másikat, mert rendszerint az ilyen egyoldalúság térít el leg-

inkább az igazság egyenes útjáról. A mai Bp.-ok ezért a két rendszer céltudatos összhangbahozásán fáradoznak.

Hogy mit jelent ez gyakorlatilag, azt megvilágítja előttünk Finkey Ferenc, ki a következőket mondja a vegyes rendszerekkel kapcsolatosan. Itt "a terhelő bizonyítás a vádló dolga s ha ez nem sikerült, a vádlott nem köteles mentő bizonyítékokat előhozni".

/: A magyar büntetőperjog tankönyve, Bp. 1916. 428 l.:/

IV. Fejezet.

Eszközök és célok az igazság szolgálatában.

Az a körülmény, hogy a bíróság a jó képzettsége dacára is hoz látszólag igazságtalan ítéletet, azzal magyarázható, hogy a bíró kénytelen a törvényszövegre támaszkodni, már pedig nem minden perjogi szabály egyforma horderejű.

Vannak jelentéktelen, a per sorsát alig érintő szabályok, pl.: a tanukihallgatás, szakértői véleményadás külsőségei, viszont vannak nagyjelentőségű, a felek alapvető perbeli jogait s ezzel az ügy érdemét közvetlenül érintő alakiságok. Amilyen helytelen lenne a jelentéktelen alakiságok tekintetében is abszolúte kötelező utasításokkal nehezíteni a bíró munkáját, épp oly fontos és elengedhetetlen az alapvető szabályok legszigorubb megtartása úgy a felek, mint a bíróság által. Melyik szabály jelentéktelen, melyik jelentős, efelett ugyan gyakran lehet vitának helye, azonban a törvény maga rendszerint kifejezi eziránti akaratát azal, hogy bizonyos szabályok megtartását világosan, semmiség terhe alatt megköveteli. Vagy a dolog természetéből folyik az alakiság ilyen, vagy amolyan jelentősége.

A baj különösen ott kezdődik, amikor maga a törvény is túlzott jelentőséget tulajdonít egyes

szabályoknak, vagy feleslegesen részletes szabályokkal guzsba köti a bíró kezét, illetőleg annak lelkiismeretét és meggyőződését.

Elég a nyomozórendszer már előbb említett béklyóira gondolni, mikor elő volt írva, hogy mit köteles a bíró bizonyosnak tekinteni. A bizonyítás kérdésében a mai büntető perrendtartások már szerencsésen felszabadították a bírót a béklyók alól s a ténymegállapító bíróságok a bizonyítékok szabad mérlegelésével kétségtelenül bátrabban és biztosabban hirdetik az igazságot, mint a nyomozórendszer idején.

Világos tehát, hogy az igazságosság esetleges elmaradásának többféle okai vannak, melyek leginkább a törvényben és a bíróban keresendők.

A tökéletes törvény ideáljától, mint a helyes igazságszolgáltatás első feltételétől tehát még mindig igen messze vagyunk. Annál is inkább kötelességünk a törvény hibáinak, tévedéseinek kimutatása és azok

megváltoztatására való komoly törekvés.

Ha ez nem is sikerül egyhamar, igyekezzünk a helyes igazságszolgáltatás másik előfeltételét, a tökéletes bíróságot, illetőleg a birói kar tökéletesítését a lehetőségig elősegíteni.

Kiváló bírák a törvény hibáit is ellen-súlyozzák bölcs és igazságos gyakorlat kifejlesztése által, ami szintén kívánatos.

Emberekről lévén szó a tökéletes bíró kifejezés talán túlkövetelés. Mint ideált azonban fel-állithatjuk s. fel is kell állítanunk ezt a fogalmat, gyakorlatilag beérve azzal, ha bíráink az igazságos jelzőt kiérdemlik maguknak.

Felmerül ezek után az a kérdés, hogy kit illet meg az "igazságos bíró" cím, illetve kitüntetés. A fentiek alapján erre azt felelhetjük, hogy azt, aki a törvény lelkiismeretes alkalmazását össze tudja egyeztetni az igazságosság érvényesítésével.

Éppen ebben áll a gyakorlati jogtudomány jelentősége. A törvény maga absztrakt szabályokból áll, melyek sokkal ridegebbek annál, minthogy minden további nélkül alkalmazni lehessen a konkrét esetekben, ragaszkodva a betűszerinti értelelemhez. Ez kétségkívül tulságos szigorúsághoz vezetne.

De hasonlóképpen ferde utakra vezetne ennek az ellenkezője is; amikor ugyanis a bíró eltekintve a jogszabály által felállított normáktól s teljesen csak a konkrét esetet nézné, amikor is a bűnös könnyen menekülhetne a büntetés alól, mikor pl.: a környezete vitte rá a bűnözésre.

Igazságos bíró az, aki a szigort egyesíteni tudja önmagában a méltányossággal, az emberiességgel, akiben a gyakorlati életbölcsesség párosul az elméleti képzettséggel. Nem a szigorú bíró a jó bíró, sem pedig a túl engedékeny.

Az igazságos bíró tud egyik esetben ki-

méletlen szigorral lesujtani a valóban nagy büntette-
sekre, a többszörös gyilkos emberirtó bűnösre, a vak-
merő, üzletszerű tolvajra, csalóra, aki tehát nem enge-
di meg, hogy a tettes esetleges jelentéktelen perjogi
formalitások kihasználásával megszabaduljanak a nekik
kijáró büntetéstől.

Az igazságos bíró tud azonban a másik
esetben méltányos vagy éppen kegyelmes lenni, ha a tettes
egyénisége és az eset körülményei azt tanácsolják. Ez
a bíró felmenti az erkölcsileg menthető motivumból vét-
kező alkalmi büntettest a jelentéktelen súlyú első bot-
lásért, aki a visszaeső bűnöst sem küldi okvetlen fegy-
házba egy tyuk ellopása miatt.

A bíró azzal közelíti meg az igazság i-
deálját, úgy fejlesztí magát igazságos bíróvá, ha ité-
letében mindig szeme előtt tartja azt a régi igazsá-
got, hogy az igazságosság, mint középut, a két véglet:
a kegyetlenség és a lágy szívűség között van. Bármelyik

irányban térjen el a bíró ettől a középuttól, mindenképpen igazságtalanságra fog vezetni. Általános elv, mely mindenkor helytálló: adjuk meg mindenkinek a magáét.

A bíró legfontosabb erénye a végletek, a tulhajtások kerülése s ezzel az egyoldalúságok kiküszöbölése, illetve kerülése.

Még a legfőbb elveket, az igazságosságot és a törvényességet sem szabad tulhajtani.

A törvényesség tulhajtása - mint láttuk - a törvény rabszolgájává, betülmádóvá teszi a bírót, s végeredményben a formalizmussal eltéríti a bírót a helyes uttól.

De ferde eredményekhez vezethet az igazság tulhajtása is. Mint láttuk előbb, ennek a következménye lett a nyomozórendszer eszközeinek az uralomrajutása, amelyeket viszont minden józan ember elítél. A nyomozórendszer emez egyoldalúsága már jelszavában

is benne volt: "Fiat justitia, pereat mundus." Éppen olyan téves azonban az ellenkező nézet is, mely az ártatlanok tulságos mérvű védelmét célozza. s azt mondja, inkább meneküljön száz bűnös, minthogy egy ártatlant elítéljenek.

A mai vagues rendszer, alapelvéhez híven, az igazság keresésében is a bölcs mérsékletet, a közép-utat követi. Ennek a rendszernek az a törekvése, hogy a valóban ártatlan ne büntetessék, viszont a valódi büntettes ne szabaduljon a reá kiváró méltó büntetés alól, kivéve, ha a törvény egyes esetekben az ellenkezőjét köti ki.

Az igazságos bírónak tehát nem szabad sem a mindenáron való marasztalásra, sem a minél szigorubb büntetés alkalmazására törekednie, viszont nem szabad könnyelműen kezelni a felmentést, vagy enyhítés jogát. Nem szabad azzal elintézni a dolgot, hogy a fennforgó eset kétes, nincs kézzelfogható bizonyosság, tehát fel-

menti, vagy enyhe büntetéssel elengedi a vádlottat.

A bírónak tehát, ha az igazsághoz hű akar maradni s ha csakugyan az igazságosság megvalósítását tűzte ki hivatásául, legbiztosabb módszere lesz a tulhajtásoktól való tartózkodás.

Itt a bíró helyzete annál is nehezebb, mert a bűnvádi per folyamán egyedül csak ő neki kell a fentebbi szabályt betartania.

Másként áll az eset a vádló és a védő szempontjából.

A kir. ügyésszel szemben, ki a büntető perben a közérdek, a megsértett társadalmi érdek szempontjából kéri a bűnöst elítélni, megbocsátható, ha a kelletténél szigorubb szemmel nézi az ügyet.

Ugyancsak megbocsátható az egyoldalúság a védőnek is, akinek egyedüli hivatása a fokozott védelem, melynek egyoldalúságát ugyis kiegyensúlyozza az ügyész vádja.

A két véglet tehát a védő és az ügyész álláspontja. A bírónak éppen abban áll a hivatása, hogy e két végletből kiválogassa a megfelelő adatokat és körülményeket s ennek alapján hozzon igazságos ítéletet.

A jó büntetőbírónak azért higgadt, bölcs embernek kell lennie, hogy minden esetben összhangba hozza a vádlott és az általa megsértett társadalom érdekeit. Mert hiszen a vádlott érdeke a felmentés, a megsértett társadalom érdeke a feltétlen elítélés.

Fontos tehát egyfelől, hogy a bíró a tudományokban otthonos legyen. Legfőképpen a szaktudományban kell jártasnak lennie, azonfelül megkívánatik a bölcsészeti tudományok ismerete is.

A jó bírónak azonban nemcsak tudósnak kell lennie, hanem szükséges, hogy rendelkezék az u.n. gyakorlati életbölcsélettel. Minél több emberismerete, minél élesebb látása van a társadalmi kérdések megíté-

lésénél, s minél jobban meglátja a bűncselekmények társadalmi s az emberben levő szubjektív okait, annál igazságosabb ítéletet fog hozni.

Minél jobban fogja magát mentesíteni a külső körülmények behatása alól, ítélete annál jobban meg fogja közelíteni az eszményi célt, az igazságot és az igazságosságot.

T a r t a l o m m u t a t é :

I. Fejezet. Igazság és igazságosságról általában....	3.
II. Fejezet. Az anyagi igazság gyakorlati megvilágításban.....	9.
III. Fejezet. Történeti áttekintés.....	23.
IV. Fejezet. Eszközök és célok az igazság szolgálatában.....	34.

F o r r á s m ű v e k ?

1. Balogh Jenő:
A büntető perjog tankönyve.
Bpest, 1906. I. kiad.
2. Finkey Ferenc:
A magyar büntető perjog tankönyve.
Bpest, 1916. I. kiad.
3. Vámbéri Rusztem:
A Bp. rövid tankönyve.
Bpest, 1909. I. kiad.
4. Angyal Pál:
A magyar büntetőjog tankönyve.
Bpest, 1909. I. kiad.
5. Bernolák Nándor:
A tévedések tana.
Kassa, 1910. I. kiad.
6. Harmath Jenő:
A valóságbizonyítási eljárás menete.
Bpest, 1927. I. kiad.
7. Magyar Jogi lexikon.
8. Irk Albert:
Kriminologia.
Bpest, 1912. I. kiad.

9. Somló Bódog:

Állami beavatkozás és individualizmus.
Bpest, 1909. I. kiad.

10. Balogh Jenő:

A büntető perjog tankönyve.
Bpest, 1910. I, kiad.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1964/1965. évi
gyűjtés naplója